

Fransa Müslüman Nüfusunun Sosyodemografik Yapısı

Neslihan ER

Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,

Sosyoloji Bölümü

Assistant Professor, Ordu University, Faculty of Arts and Sciences,

Department of Sociology

Ordu / Turkey

nesli_er@hotmail.com

orcid.org/0000-0003-3434-5253

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: İnceleme Makalesi / Review Article

Geliş Tarihi / Received: 16 Ocak / January 2025

Kabul Tarihi / Accepted: 18 Mart / March 2025

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2025

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 25 **Sayfa /Page:** 481-505

Atıf / Cite as: Neslihan, Er. “Fransa Müslüman Nüfusunun Sosyodemografik Yapısı [The Socio-Demographic Structure of the Muslim Population in France]”.

Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal 25 (June 2025): 481-505.

<https://doi.org/10.18498/amailad.1621660>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

The Socio-Demographic Structure of the Muslim Population in France

Abstract

The Muslim communities in France have a socio-demographic structure that has evolved since their migration and continues to change to this day. These communities exhibit diversity in terms of religious identity, socio-cultural practices, and integration processes, while their interactions with the French concept of secularism and their levels of societal acceptance vary. This study examines the religious practices, identity construction, and social integration processes of the Muslim population in France within the framework of Pierre Bourdieu's Field Theory. The main topics of the research include the position of Muslim individuals and communities in the public sphere, their ways of balancing the preservation of religious identity with integration into French society, and the perceptions and interpretations of Islam across different generations. The presence of the Muslim population in France dates back to the colonial period. Muslim migrants from North Africa and other former French colonies were employed as laborers in the industrial, agricultural, and construction sectors, eventually forming a permanent population. The settlement of *Harki* families in France following Algeria's independence in 1962 and the implementation of the family reunification policy in 1974 contributed to the long-term social and cultural establishment of Muslim communities. This process has introduced new dynamics in preserving religious identities and transmitting them to future generations. Worship practices, halal food consumption, the celebration of religious holidays, and religious education are among the mechanisms through which Muslim communities maintain their identities. However, the French concept of secularism limits the visibility of religious practices in the public sphere, influencing the ways in which Muslim individuals express their identities. In particular, the headscarf ban and regulations on the use of religious symbols in public institutions heighten the tension between secularism and individual freedom. Media discourses that associate Islam with terrorism and the portrayal of Muslim communities as a homogeneous entity further complicate processes of social acceptance. Second- and third-generation Muslims reinterpret the religious and cultural heritage inherited from their parents within the context of modern French society. This process is characterized by individualized religious practices and increasingly secularized lifestyles. Younger generations construct their religious identities as a personal choice independent of traditional frameworks, developing a more integrated identity

within French society. However, the transformation in the identity construction process also reshapes individuals' ties with their families and their sense of social belonging. The social struggles of Muslim communities in France are analyzed within the framework of Bourdieu's *Field Theory*. The interaction between the religious, cultural, and political fields is among the key factors determining the social position and integration processes of Muslims. Muslim individuals continuously reconstruct their *habitus* as they strive to adapt to the fields they inhabit and strengthen their positions. In this context, the presence of Islam in France takes on diverse forms within the social and cultural framework, inevitably shaping individuals' social experiences. The findings of the study reveal that the Muslim population in France is far from homogeneous, with significant diversity among different groups in terms of religious practices, cultural affiliations, and levels of integration. It has been observed that the French concept of secularism provides a structural framework that limits the religious visibility of Muslims in the public sphere while simultaneously giving rise to new processes of negotiation. Muslims' demands for places of worship, halal food regulations, and the celebration of religious holidays generate debates in political and social spheres while also contributing to the development of mechanisms for Muslim communities to advocate for their rights. Consequently, Muslim communities in France strive to establish a balance between individual and collective elements in their identity construction processes. The younger generations are individualizing their religious identities while integrating into modern French society, and they are also reinterpreting the traditional practices inherited from their families. This transformation reflects a process in which religious identity is reshaped within a secular context, and individuals actively participate in social acceptance processes. The study aims to contribute to academic literature by providing a framework for understanding the historical and contemporary structure of Muslim communities in France, while also shedding light on the development of social policy.

Keywords: Sociology of Religion, Muslims in France, Individualization, Integration, Religious Life

Fransa Müslüman Nüfusunun Sosyodemografik Yapısı

Öz

Fransa'daki Müslüman topluluklar, göçle başlayan ve günümüze kadar değişerek süregelen sosyodemografik bir yapıya sahiptir. Söz konusu topluluklar, dinî

kimlikleri, sosyokültürel alışkanlıkları ve entegrasyon süreçleri bakımından çeşitlilik gösterirken, Fransız laiklik anlayışıyla etkileşimleri ve toplumsal kabul düzeyleri farklılaşmaktadır. Çalışma, Fransa'daki Müslüman nüfusun dinî pratikleri, kimlik inşası ve toplumsal entegrasyon süreçlerini Pierre Bourdieu'nün Alan Teorisi çerçevesinde ele almaktadır. Müslüman bireylerin ve toplulukların kamusal alandaki konumu, dinî kimliklerini koruma ile Fransız toplumuna entegrasyonu dengeleme biçimleri ve farklı kuşakların İslam'ı algılayışı ve yorumlayış tarzları araştırmanın temel konularını oluşturmaktadır. Müslüman nüfusun Fransa'daki varlığı, sömürgecilik dönemine dayanmaktadır. Kuzey Afrika ve diğer eski Fransız kolonilerinden gelen Müslüman göçmenler, sanayi, tarım ve inşaat sektörlerinde iş gücü olarak istihdam edilmiş ve zamanla kalıcı bir nüfus oluşturmuşlardır. 1962'de Cezayir'in bağımsızlığı sonrası 'Harki' ailelerinin Fransa'ya yerleşmesi ve 1974'te uygulamaya konulan aile birleşimi politikası, Müslüman toplulukların sosyal ve kültürel olarak kalıcı hale gelmesine yol açmıştır. Bu süreç, dinî kimliklerin korunması ve gelecek nesillere aktarımı açısından yeni unsurları beraberinde getirmiştir. İbadet pratikleri, helal gıda tüketimi, dinî bayramların kutlanması ve dinî eğitim, Müslüman toplulukların kimliklerini koruma mekanizmaları arasında yer almaktadır. Ancak Fransız laiklik anlayışı, dinî pratiklerin kamusal alanda görünürlüğünü sınırlandırarak, Müslüman bireylerin kimliklerini ifade etme biçimlerini etkilemektedir. Özellikle başörtüsü yasağı ve kamu kurumlarında dinî sembollerin kullanımına ilişkin düzenlemeler, laiklik ve bireysel özgürlük arasındaki gerilimi artırmaktadır. Medyanın İslam'ı terörizmle ilişkilendiren söylemleri ve Müslüman toplulukların homojen bir yapı olarak ele alınması, toplumsal kabul süreçlerini zorlaştırmaktadır. İkinci ve üçüncü kuşak Müslümanlar, ebeveynlerinden devraldıkları dinî ve kültürel mirası modern Fransız toplumu içinde yeniden yorumlamaktadır. Bu süreçte, bireyselleşen dinî pratikler ve sekülerleşen yaşam tarzları dikkat çekmektedir. Genç nesiller, dinî kimliklerini geleneksel bağlamlardan bağımsız şekilde kişisel bir tercih olarak yapılandırmakta ve Fransız toplumuna daha entegre bir kimlik geliştirmektedir. Ancak, kimlik inşası sürecinde yaşanan dönüşüm, bireylerin aileleriyle olan bağlarını ve toplumsal aidiyetlerini de yeniden şekillendirmektedir. Fransa'daki Müslüman toplulukların toplumsal mücadeleleri, Bourdieu'nün 'Alan Teorisi' bağlamında ele alınmıştır. Dinî alan, kültürel alan ve siyasi alan arasındaki etkileşim, Müslümanların toplumsal konumlarını ve entegrasyon süreçlerini belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Müslüman bireyler, içinde bulundukları

alanlara uyum sağlama ve kendi pozisyonlarını güçlendirme çabası içinde habituslarını sürekli olarak yeniden inşa etmektedirler. Bu bağlamda, İslam'ın Fransa'daki toplumsal ve kültürel bağlam içinde farklı biçimlerde varlık göstermesi ve bireylerin toplumsal deneyimlerini etkilemesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Çalışmanın sonuçları, Fransa'daki Müslüman nüfusun homojen bir yapıdan uzak olduğunu ve topluluk içindeki farklı grupların dinî pratikler, kültürel aidiyetler ve entegrasyon düzeyleri açısından büyük çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Fransız laiklik anlayışının, Müslümanların kamusal alandaki dinî görünürlüğünü sınırlandıran yapısal bir çerçeve sunduğu, ancak bununla birlikte yeni müzakere süreçlerini de beraberinde getirdiği gözlemlenmiştir. Müslümanların ibadet mekânları, helal gıda düzenlemeleri ve dinî bayram kutlamaları gibi talepleri, siyasi ve toplumsal düzlemde tartışmalara neden olmakta, aynı zamanda Müslüman toplulukların kendi haklarını savunma mekanizmalarını geliştirmelerine de katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, Fransa'daki Müslüman topluluklar, kimlik inşa süreçlerinde bireysel ve kolektif unsurlar arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Genç kuşaklar, dinî kimliklerini bireyselleştirerek modern Fransız toplumuyla bütünleşirken, ailelerinden devraldıkları geleneksel pratikleri de yeniden yorumlamaktadır. Bu dönüşüm, dinî kimliğin seküler bir bağlam içinde yeniden şekillendiği ve bireylerin toplumsal kabul süreçlerine aktif olarak katıldığı bir süreci yansıtmaktadır. Çalışma, Fransa'daki Müslüman toplulukların tarihsel ve güncel yapısını anlamaya yönelik bir çerçeve sunarak, akademik literatüre katkı sağlamayı ve sosyal politika geliştirme süreçlerine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Fransa Müslümanları, Bireyselleşme, Entegrasyon, Dinî Hayat

Giriş

Son dönemlerde Fransa'daki Müslüman nüfus, sosyal ve siyasi tartışmalarda giderek daha görünür hale gelmiştir. Göçmen Müslümanların kalıcı bir nüfus olarak kök salması, ibadethane ihtiyacının artışı ve İslami kültür merkezlerinin çoğalması, Müslüman toplulukların kimliklerini daha belirginleştirmiştir. Böyle bir gelişme, Fransız laikliği çerçevesinde "Müslüman Fransız vatandaşı" kavramının sosyal ve politik sonuçlarına dair tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Fransız

medyasının İslam'ı şiddet eylemleri ve olumsuzluklarla ilişkilendiren söylemleri, bu tartışmaları daha hassas bir noktaya taşımıştır.

Fransa'daki Müslüman varlığı, başlangıçta göz ardı edilirken zamanla önyargılı ve taraflı değerlendirmelerin odağı haline gelmiştir. Sossie'nin belirttiği gibi, göçle şekillenen bu toplumsal olgunun kapsamlı şekilde anlaşılabilmesi için gerekli bilgi altyapısının yetersizliği dikkat çekmektedir.¹ Çoğu zaman bağlamından koparılarak yapılan analizler, Müslümanların dinî yaşamlarını kolaylaştırmaktan ziyade onları dezavantajlı konuma iten siyasi düzenlemelere yol açmıştır.

Müslüman topluluğun Fransa'daki varlığı, sömürge döneminden itibaren göç süreçleri ve iş gücü hareketliliği ile şekillenmiştir. Bu süreç, nüfus dağılımı, etnik köken, ekonomik durum, eğitim seviyesi ve mesleki faaliyetler gibi temel sosyodemografik unsurları içermektedir. Söz konusu unsurların, topluluğun yerleşim ve entegrasyon süreçlerine etkisi analiz edilmiştir. Müslümanların ibadet alışkanlıkları, dinî bayramların kutlanması, helal gıda tüketimi ve dinî eğitimi, bireysel ve toplumsal kimliklerini koruma ve sonraki nesillere aktarma süreçleri kapsamında incelenmiştir. Fransız laiklik anlayışının, Müslümanların kamusal alandaki dinî pratiklerini ifade etme biçimleri üzerindeki etkisi ve bunun sosyal ve siyasi sonuçları değerlendirilmiştir. İlk kuşak göçmenler ile Fransa'da doğup büyüyen genç kuşaklar arasındaki dinî ve kültürel kimlik farklılıkları da önemli bir konu başlığıdır. Genç nesillerin modern Fransız toplumunda İslam'ı yorumlama biçimleri ve kimliklerini yeniden inşa etme süreçleri, entegrasyon ve aidiyet bağlamında ele alınmıştır.

Araştırma, nitel yöntemler kapsamında literatür taraması ve ikincil veri analizine dayanmaktadır. Çalışma, Pierre Bourdieu'nün Alan Teorisi çerçevesinde yorumlanmış, Müslüman topluluğun toplumsal konumlanışını, dinî pratiklerini ve entegrasyon süreçlerini anlamaya yönelik bir analiz çerçevesi sunulmuştur. Bu teorik çerçeve, din ve laiklik arasındaki gerilimleri, nesiller arası farklılıkları ve sosyal eşitsizlikleri ele almak için kullanılmıştır.

Araştırmanın temel amacı, Fransa'daki Müslüman topluluğun sosyodemografik yapısını ve bu yapının Fransız toplumu üzerindeki etkilerini analiz ederek, Müslüman bireylerin dinî ve kültürel kimliklerini

¹ Sossie Andezian, "L'Islam Dans la France d'Aujourd'hui", *Autres Temps* 10 (Eylül 1986), 38.

koruma ile topluma entegrasyon çabaları arasındaki dengeyi anlamaktır. Azınlık dini olarak İslam'ın, laik bir toplumdaki sosyal ve siyasi ilişkiler bağlamında ele alınması da çalışmanın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Çalışma, Fransa'daki Müslüman topluluğun tarihsel ve güncel koşullardaki yerini anlamaya yönelik bir çerçeve sunarak, akademik bir katkı sağlamak ve sosyal politika geliştirme süreçlerine ışık tutmayı hedeflemektedir.

1. Fransa'da Müslüman Topluluğun Sosyodemografik Özellikleri

Fransa'nın Müslümanlarla ilişkisi, İslam fetihlerinin ilk yıllarına kadar uzansa da Fransa topraklarında Müslüman nüfusun varlığı modern dönemde başlamıştır. Bu süreç, sömürgecilik dönemi, dünya savaşları ve bağımsızlık hareketleriyle şekillenmiştir.² Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında, Müslüman birlikler Fransa'nın kurtuluşunda ve yeniden yapılanma sürecinde belirleyici roller üstlenmiş, Kuzey Afrika'dan gelen Müslüman işçiler sanayi, tarım ve inşaat sektörlerinde vazgeçilmez bir iş gücü kaynağı olmuştur.³

Fransız sömürge ordusunun Birinci Dünya Savaşı'ndaki rolü, uzun süre metropol birliklerine odaklanan tarih yazımında ihmal edilmiştir. Fransa, savaş sırasında Kuzey Afrika, Batı Afrika, Madagaskar ve Hindistan'dan büyük sayıda asker seferber etmiştir. Özellikle Senegal, Mali, Çad ve Orta Afrika'dan askere alınanların önemli bir kısmını Müslümanlar oluşturmuştur. Fransa, bu askerlere eşit haklar vaat etse de sahada karşılaştıkları muamele ayrımcı ve ötekileştirici olmuştur.⁴ Fransa, Müslüman birliklerin moralini yüksek tutmak adına 1916'da Nogent-sur-Marne'de bir cami inşa etmiş, ardından Paris Büyük Camii ve Paris Camii Müslüman Enstitüsü, savaşta görev alan Müslüman askerlere bir saygı göstergesi olarak açılmıştır. Ancak bu dinî kurumların yönetimi Müslüman yetkililere değil, Fransız devletinin kontrolündeki isimlere bırakılmıştır. Bu durum, Fransa'nın sömürgecilik döneminde İslam'ı ve

² Mohammed Arkoun, *Histoire de l'Islam et des Musulmans en France du Moyen Age à Nos Jours* (Paris: Albin Michel, 2006), 23.

³ Recham Belkacem, *Les Musulmans Algériens Dans l'Armée Française 1919-1945* (Paris: Editions L'Harmattan, 2000), 51.

⁴ Müşerref Yardım, *Fransa'da İslam ve Kolonyal Hafıza* (Konya: Eğitim Yayınevi, 2023), 35.

Müslümanları kurumsal mekanizmalar aracılığıyla denetleme politikalarının bir parçası olmuştur.⁵

1962'de Cezayir'in bağımsızlığının ardından Harki⁶ ailelerinin Fransa'ya yerleşmesi, Müslüman toplulukların kalıcı nüfusa dönüşmesinde bir dönüm noktası olmuştur.⁷ 1974'te uygulamaya konulan aile birleşimi politikası, göçün doğasını değiştirmiş ve kalıcı Müslüman ailelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.⁸ Bu gelişmeler, dinî taleplerin ve kimlik aktarım süreçlerinin önem kazanmasını beraberinde getirmiştir. Ancak süreç, laik bir toplumda azınlık dinî pratiklerinin ifade edilmesi açısından yeni sorunların ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

Müslüman topluluğun kamusal alandaki görünürlüğü 1970'lerde ibadethaneler, helal gıda seçenekleri ve dinî bayramlara yönelik taleplerle artmıştır. Grev ve sosyal hareketler, göçmenlerin ekonomik koşullarını iyileştirme çabalarının yanı sıra dinî ihtiyaçların da gündeme gelmesini sağlamıştır. 1981'de yabancı derneklere yönelik özgürlüklerin genişletilmesi, Müslüman toplulukların örgütlenme faaliyetlerini hızlandırmıştır.⁹

Müslüman topluluk, söz konusu yıllarda eğitim, işsizlik, ayrımcılık, çevre sorunları gibi çok boyutlu zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kuzey Afrika kökenli gençlerin temsilcisi olarak ortaya çıkan Beur¹⁰ Hareketi, 1983'te eşit haklar ve ayrımcılıkla mücadelede taleplerini net bir şekilde kamuoyuna duyurmuştur. Bu hareket, dinî taleplerden çok

⁵ Yardım, *Fransa'da İslam ve Kolonyal Hafıza*, 37.

⁶ Harki Arapça kökenli bir kelime olup, "hain" anlamında kullanılmaktadır. Bu terim, Cezayir Bağımsızlık Savaşı sırasında Fransa'nın yanında yer alarak kendi halkına karşı savaşan ve Fransız ordusunda görev yapan binlerce Cezayir asıllı kişi için kullanılmaktadır. Bağımsızlık sonrası dönemde, Fransa bu kişileri büyük ölçüde ihmal etmiş ve birçoğunu ölümlerle karşı karşıya bırakmıştır. Bu nüfusun yalnızca küçük bir kısmı, ciddi zorlukların üstesinden gelerek Fransa'ya göç edebilmiştir.

⁷ Abdelmalek Sayad, *La Double Absence: Des Illusions de l'Émigré aux Souffrances de l'Immigré* (Paris: Seuil, 1999), 338.

⁸ Müşerref Yardım, "Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul", *Göç Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 106.

⁹ Hasan Güler, "Fransa'da Helal Gıda Tartışmaları: 'Kebab' Örneği", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 54 (Aralık 2021), 43.

¹⁰ Beur Fransa'da doğmuş ve Kuzey Afrika kökenli göçmen ebeveynlere sahip bireyleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir.

vatandaşlık haklarına odaklanmış ve genç nesillerin Fransız toplumu içindeki meşru konumlarını talep etmelerine zemin hazırlamıştır.¹¹

Fransa'da doğup büyüyen ikinci ve üçüncü kuşak Müslümanlar, ailelerinin kültürel değerlerini yerel bağlama uyarlama çabalarına rağmen, kendi kimliklerini yeniden inşa etmeyi tercih etmişlerdir.¹² Ancak bu süreçte, Fransız toplumu Müslümanların taleplerine sınırlı bir anlayışla yaklaşmış ve toplumsal algılar çoğunlukla olumsuz yönde şekillenmiştir.¹³ Özellikle 1990'larda başörtüsü tartışmaları ve terörizmle ilişkilendirilen olaylar, kamuoyunda İslam'a dair yanlış anlamaların güçlenmesine neden olmuştur.¹⁴

Müslüman topluluğun kimlikleri, toplumsal kabul ve dışlanma arasındaki gerilimle şekillenmektedir. Bu topluluğun üyeleri, kendilerini yaşadıkları toplumun bir parçası olarak görmekle birlikte, medyanın onları çoğu zaman tek bir kimlik altında birleştirme eğiliminden rahatsızlık duymaktadır. Medyanın, Müslümanları homojen bir grup olarak ele alması, topluluğun farklı inanç ve yaşam biçimlerini göz ardı etmekte ve İslam'a dair önyargıların pekişmesine yol açmaktadır.

Müslüman topluluklar, dinî pratikleri ve sosyal katılımları açısından büyük bir çeşitlilik göstermektedir.¹⁵ Kimileri geleneksel tarikatları veya sufizmi benimserken, bazıları dinî normlara sıkı sıkıya bağlı kalmakta veya seküler bir yaşam sürmektedir.¹⁶ Bu topluluklar, bir yandan Fransız toplumuna entegre olmaya çalışırken, diğer yandan dinî ve kültürel kimliklerini koruma çabası içindedir.¹⁷

İPSOS'un 2017 anketine göre, Fransa'da Müslümanların %77'si dinlerini özgürce yaşayabildiklerini belirtirken, %90'ı Fransa'yı sevdiklerini ve %82'si Fransız olmaktan gurur duyduklarını ifade etmiştir.

¹¹ Ali Tilbe - Yusuf Topaloğlu, "Beur Yazını ve Verlan Dili: Fransa'daki Kuzey Afrika Göç(er) Söylemi", *Söylem Filoloji Dergisi* 5/2 (Aralık 2020), 333.

¹² Abdelmalek Sayad, "Les Enfants Illégitimes", *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 25 (Ocak 1979), 63.

¹³ Rémy Leveau - Catherine Wihtol de Wenden, "La Deuxième Génération", *Pouvoirs: Revue Française d'Études Constitutionnelles et Politiques* 47 (Kasım 1988), 62.

¹⁴ Yardım, "Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul", 111.

¹⁵ Thierry Boissière, "L'İslam en France: Les Défis de l'Adaptation", *Les Cahiers Français: Documents d'Actualité* 340 (Eylül-Ekim 2007), 1.

¹⁶ Abderrahim Lamchichi, "L'İslam de France à l'Épreuve de la Laïcité et du "Vivre Ensemble", *Confluences Méditerranée* 2/41 (Mart 2002), 142.

¹⁷ Lamchichi, "L'İslam de France à l'Épreuve de la Laïcité et du "Vivre Ensemble", 143.

Buna karşın, %44'ü Fransız toplumunun kendilerine karşı olumsuz bir tutum sergilediğini düşünmektedir.¹⁸

Fransa'da kendilerini Müslüman olarak tanımlayan bireyler arasında, İslam ile kurdukları ilişki belirgin bir çeşitlilik göstermektedir. Ankete göre, katılımcıların %6'sı kendilerini Müslüman olarak tanımlamakla birlikte inançsız olduklarını ifade etmiştir. %38,5'i ibadetleri düzenli olarak yerine getirmemekle birlikte inançlarını koruduklarını belirtmiş, %55,5'i ise inançlarını sürdürdüklerini ve düzenli olarak ibadet ettiklerini ifade etmiştir. Ancak, düzenli ibadet eden %55,5'lik kesim içinde de ibadetlere yaklaşımlarında farklılıklar bulunmaktadır:

- %26: Dinin günlük yaşamları ve sosyal ilişkileri üzerinde belirgin bir etkisi olan ve Fransız toplumuna entegre oldukları kabul edilen en görünür grup.
- %7,5: Zaman zaman ibadet eden bireyler.
- %10: Daha izole bir yaşam süren ve topluma karşı güvensizlik duyan tutucu dindar bireyler.
- %12: Düzenli olarak ibadetlerini yerine getiren kişiler.

Elde edilen veriler, ibadetlerini titizlikle yerine getirenlerin Müslümanlar arasında çoğunluğu oluşturmadığını göstermektedir. En kalabalık grup ise ibadetlerini yerine getirmemekle birlikte inançlarını koruyan ve kendilerini seküler olarak tanımlayan bireylerden oluşmaktadır.

Pierre Bourdieu'nün alan teorisi çerçevesinde, Fransa'daki Müslüman toplulukların dinî, kültürel ve toplumsal kimliklerini oluşturma ve sürdürme biçimlerini analiz etmek mümkündür. Bourdieu, toplumsal hayatın çeşitli alanlardan oluştuğunu, her alanın kendine özgü kuralları, normları, sermaye türleri ve iktidar mücadeleleri olduğunu vurgulamaktadır.¹⁹ Yukarıda yer alan unsurlar, özellikle dinî alan, kültürel alan ve siyasi alan arasındaki kesişim noktalarında Müslüman toplulukların yaşadığı gerilimler üzerinden değerlendirilebilir.

Bourdieu'ye göre, dinî alan, belirli sembolik sermayeleri elinde bulunduran aktörlerin rekabet ettiği bir mücadele alanıdır. Müslüman topluluğun dinî pratiklerde gösterdiği çeşitlilik, alan içerisindeki farklı

¹⁸ Ipsos, *L'Islam et la Société Française* (21 Ocak 2020).

¹⁹ Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver (İstanbul: Hil Yayınları, 2006), 72.

konumları ve sermaye türlerini yansıtmaktadır. Müslümanlar arasında düzenli ibadet edenler, ibadetlerini zaman zaman yerine getirenler ve seküler yaşamı benimseyenler gibi grupların varlığı, dinî alan içindeki sermaye türlerinin farklılaşmasını ve türlerin toplumsal kabul üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Dinî bilgiye dayalı sembolik sermaye, Müslüman topluluk içinde farklı gruplar arasında dağılım göstermektedir. Dinin günlük yaşam üzerinde belirgin etkisi olan bireyler, bu sermayeyi daha etkin kullanırken, seküler yaşam tarzını benimseyenler onu daha az önemli görmektedir. Dinî alandaki aktörler, toplumsal kabul ve dinî normların toplumsal alanda yer bulması için mücadele etmektedir. Helal gıda, ibadethaneler ve dinî bayramlara yönelik talepler, dinî alanın genişlemesi çabalarını yansıtmaktadır.²⁰

Fransa'da doğup büyüyen ikinci ve üçüncü kuşak Müslümanların, ailelerinin kültürel değerlerini yerel bağlama uyarlama çabaları, Bourdieu'nün kültürel alan kavramı ile açıklanabilir.²¹ Söz konusu alan, farklı kültürel sermaye türlerinin aktarımı ve mücadelesi ile şekillenmektedir. İkinci ve üçüncü kuşak Müslümanlar, ailelerinden devrıldıkları kültürel sermaye ile Fransız eğitim sistemi ve toplumundan edindikleri kültürel sermayeyi birleştirerek yeni bir kimlik inşa etmektedir. Bu süreçte, Beur Hareketi gibi sosyal hareketler, eşit vatandaşlık hakları için verilen mücadeleler ile kültürel sermaye dönüşümünü hızlandırmıştır. Beur Hareketi'nin eşit haklar talebi, kültürel alan içinde meşruiyet arayışını yansıtmaktadır. Hareketin vatandaşlık haklarına odaklanması, genç nesillerin Fransız toplumu içinde kabul görme mücadelesi olarak değerlendirilebilir.

Bourdieu'nün siyasi alan tanımı, toplumdaki iktidar mücadelelerinin yoğunlaştığı bir alanı ifade etmektedir.²² Fransa'daki laiklik ilkesi, siyasi alanın belirleyici unsurlarından biridir. Müslüman topluluğun kamusal alandaki görünürlüğü de dinî talepleri, siyasi alan içindeki laiklik anlayışı ile doğrudan bir gerilim yaratmaktadır. Müslüman topluluk, dinî pratiklerini ve kültürel kimliklerini sürdürebilmek için sembolik ve siyasi sermaye biriktirme mücadelesi

²⁰ Bourdieu, *Pratik Nedenler*, 112.

²¹ Pierre Bourdieu, *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, çev. Ayşe Günce Berkkurt - Derya Fırat Şannan (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015), 53.

²² Bourdieu, *Pratik Nedenler*, 145.

vermektedir. Yabancı derneklere yönelik özgürlüklerin genişletilmesi, Müslüman toplulukların örgütlenme faaliyetlerini artırmış ve siyasi alandaki güç dengelerini etkilemiştir. Medyanın Müslüman toplulukları homojen bir grup olarak ele alması, siyasi ve toplumsal algıyı olumsuz yönde etkileyerek İslam'a dair önyargıların pekişmesine yol açmaktadır. Bu yaklaşım, Müslümanların siyasi alanda meşru bir aktör olarak kabul görmesini zorlaştırmaktadır.

2. Aile Yapısı ve İslam'ın Bireysel Deneyimi

Fransa'daki siyasi tartışmalar, Müslüman gençlerin entegrasyonunu, göçmen ailelerin geleneksel İslam pratiklerinden ziyade bireysel ve toplumsal koşullar üzerinden ele almaktadır. Göçmen aileler, dinî kimliklerini açıkça vurgulamaktan kaçınıp inançlarını özel alanda yaşamayı tercih etmektedir. Çocukların dinî eğitimi ise ebeveynlerin yaklaşımları, Fransız eğitim sistemi ve sunulan Arapça dersleri aracılığıyla şekillenmektedir. Bu süreçte, İslam'ın popüler anlatılarının aktarılması, temel prensiplere saygının teşvik edilmesi ve belirli ritüellerin öğretilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır.²³

Fransa'ya göç eden ilk nesil için İslam, kimliklerinin temel bir bileşeni olmuştur. "Müslüman" kategorisi, "Arap" veya "göçmen" gibi diğer kimlik kategorilerinden daha olumlu bir anlam taşımış ve bireylere aidiyet hissi kazandırmıştır. Bu dinî kimlik, yasaklara ve kurallara sadakati temsil eden bir çerçeve sunmuştur. Aile içinde Arapça, Kur'an'ın dili olarak referans alınmış ve günlük konuşmalarda dinî ifadelerle sıkça yer verilmiştir. İslam, bireylerin davranışlarını ve yaşam tarzını şekillendirirken, dinî semboller eylemleri meşrulaştırmak ve anlamlandırmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Göçmen ailelerdeki dinî pratikler, bireylerin yaşına, cinsiyetine ve kökenine göre çeşitlilik göstermektedir. Bazı aileler dinî pratiklerini yalnızca Kur'an okumalarıyla sınırlandırırken, diğerleri zikir gibi ritüelleri içeren topluluklara üye olmaktadır. Kadınlar, ibadet etmek ve dinî ritüelleri yerine getirmek amacıyla düzenlenen haftalık toplantılarda bir araya gelerek sosyalleşmektedir. Ayrıca, dinî bayramlar, Müslüman topluluklar

²³ Andezian, "L'Islam Dans la France d'Aujourd'hui", 39.

arasında dayanışma ve birlik duygusunu pekiştiren önemli sosyal etkinlikler olarak öne çıkmaktadır.²⁴

Fransa'da doğan genç nesiller, İslam'ı göçle gelen bir din olarak görmek yerine, modern koşullar içinde yeniden değerlendirilmesi gereken bir inanç sistemi olarak ele almaktadır. Onlar için İslam, sekülerleşme, azınlık olma ve kültürel çeşitlilik çerçevesinde anlam kazanan bir kimlik kaynağıdır. Göçmenlerin yoğun olduğu bölgelerde yaşayan gençler, aile geleneklerinden bağımsızlaşarak Fransız toplumunda kendi kimliklerini yeniden inşa etmektedir. İslami pratiklerin bireyselleşmesi, gençlerde daha bilinçli bir bağlılık ve rasyonel seçimlerle kendini göstermektedir. Genç nesiller açısından İslam, ebeveynlerden devralınan bir miras olmaktan ziyade, kişisel bir anlam arayışıyla benimsenen bir inanç sistemine dönüşmektedir. Ramazan orucu ve dinî bayramlar gibi ritüeller aileler içinde aktarılmaya devam ederken, bireysel yaklaşımlar dinî uygulamalarda belirleyici hale gelmektedir.²⁵

IFOP tarafından yapılan anket sonuçları, Müslümanların büyük bir kısmının iş yoğunluğu, çalışma saatleri ve ibadet yerlerine olan mesafe gibi pratik nedenlerle düzenli olarak ibadet mekanlarına gitmediklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, bu mekanların genellikle 80 kişiden fazla insanı ağırlayamayacak kadar küçük olması, erişim ve kullanım açısından zorluklar yaratmaktadır.

Ankete göre, Müslümanların bir kısmı düzenli ibadete katılım göstermese de Ramazan orucu ve helal gıda tüketimi gibi temel dinî pratiklere büyük önem vermektedir. Örneğin, 1989'da Ramazan orucu tutanların oranı %60 iken, 2017'de %71'e yükselmiştir. Ayrıca, katılımcıların dörtte üçü helal gıda tüketimine özen gösterdiğini belirtmiştir. Bu veriler, bireyselleşen İslami pratiklerin, temel dinî ritüeller ve yaşam tarzı seçimlerinde halen etkili olduğunu göstermektedir.

Yeni kuşaklar, İslam'ı modernitenin bir parçası olarak konumlandırmakta ve dinî gelenekleri bireysel tercihlerle birleştirmektedir. İslami semboller ve pratikler, bireylerin aile değerlerini korurken seküler toplumda özgün bir kimlik geliştirmelerine de olanak tanımaktadır. Fransa'daki Müslüman topluluklar, seküler bir toplumda

²⁴ Vincent Feroldi, "İslam et Catholicisme. Le Défi du Dialogue Interreligieux en 2016", *Histoire, Monde et Cultures Religieuses* 4/44 (Ocak 2017), 117.

²⁵ Andezian, "L'İslam Dans la France d'Aujourd'hui", 40.

dinî pratiklerini sürdürürken, bu pratikleri modern yaşamla uyumlu hale getirmektedir. İslami metinlerin yorumlanması, özellikle evlilik gibi kişisel yaşam alanlarında bireysel tercihlere bağlı olarak şekillenmektedir. Ümmet kavramı, Müslümanlar için etnik kökenlerden bağımsız bir aidiyet çerçevesi sunarak, küresel İslam topluluğuna bağlılıklarını korumalarına ve aynı zamanda Fransız toplumuyla bütünleşmelerine olanak tanımaktadır.²⁶

İslam'ın bireyselleşmesi, Avrupa İslam'ının seküler toplumlarda kök salmasını ve değerlerini demokratik ilkelerle uyumlu bir şekilde yeniden tanımlamasını sağlamaktadır. Müslüman topluluklar, ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek dinî kimliklerini bir yandan bireysel düzeyde güçlendirmeye, diğer yandan toplumsal alanda görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım, Avrupa İslam'ının barış, özgürlük ve çoğulculuk ilkeleri etrafında şekillenmesine katkıda bulunmaktadır.²⁷

Bourdieu'nün teorisinde, alan içinde farklı aktörler arasında sürekli bir mücadele olduğuna vurgu yapılmaktadır. Fransa'daki Müslüman toplulukların yaşadığı deneyimler, seküler alan ile dinî alan arasındaki gerilim olarak değerlendirilebilir. Göçmen aileler, dinî kimliklerini açıkça vurgulamaktan kaçınarak özel alana çekilirken, genç nesiller bu kimliği toplumsal alanda daha görünür kılmaya çalışmaktadır. Böylece seküler toplumun normları ile dinî değerler arasında bir çatışma ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, gençlerin İslam'ı modern koşullar içinde yeniden değerlendirmesi, ailelerin geleneksel dinî pratikleri ile bireysel tercihler arasında farklılaşmaya işaret etmektedir. Ortaya çıkan karşıtlıklar, bireyselleşen İslam anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

3. Fransa'da Müslümanların Gündelik Hayat Pratikleri

Françoit Burgat, Jocelyne Cesari, Gilles Kepel ve Olivier Roy gibi akademisyenler, Fransa'daki İslam'ı çeşitli açılardan ele alarak dikkate değer katkılarda bulunmuştur. Çalışmalar genellikle selefi hareketler, cihatçılık ve şariat gibi konulara odaklanmış, Müslümanların günlük dinî pratikleri ve yaşam biçimleri hakkında sınırlı bilgi sunmuştur. Sosyoloji,

²⁶ Marie-Claude Lutrand - Behdjat Yazdekhesti, "Laïcité et Présence Musulmane en France : Des Dynamiques d'Influence Réciproque", *Cahiers de la Méditerranée* 83 (Aralık 2011), 330.

²⁷ Lamchichi, "L'Islam de France à l'Épreuve de la Laïcité et du "Vivre Ensemble", 159.

banliyöler ve “getto” olarak adlandırılan mahallelerde dışlanma ve toplumsal sorunları ele alırken; antropoloji, kurban ritüelleri ve helal gıda gibi konulara yoğunlaşmıştır. Buna rağmen, söz konusu araştırmalar günlük yaşamın detaylarını yeterince yansıtmamıştır. Antropolojik çalışmalar, Müslüman toplulukların dinî ritüellerini seküler bir bağlamda yeniden yorumlama ve adapte etme süreçlerine işaret derken, ritüellerin değişken yapısını da gözler önüne sermiştir.

Fransa’daki Müslümanlar, kültürel ve sosyal sermayelerini ifade etmeye çalışırken, seküler düzenin hâkim olduğu bir ortamda sık sık önyargı ve damgalamalarla karşılaşmaktadır. Özellikle başörtüsü yasağı, helal gıda ve cami inşaatı gibi meseleler, toplumsal tartışmaların merkezinde yer almıştır. Jean Bauberot’nun “sahte laiklik” kavramına göre, laiklik tarafsız bir ilke olmaktan uzaklaşarak dışlama aracı haline gelmiştir.²⁸

İslam’ın, Yahudi-Hristiyan geleneklerinin hâkim olduğu bir toplumsal düzen içinde varlığını sürdürmesi, Müslüman bireylerin dinî pratiklerini bireysel ve toplumsal düzeyde uyarlamalarını gerektirmiştir. Uyarlama sürecine rağmen, Fransa’da İslam ve Müslümanlar hakkında yapılan tartışmalarda genellikle peşin hükümler ve araştırmacıların önyargıları öne çıkmaktadır. Önyargılar, cinsiyetler arası güç ilişkileri, laiklik anlayışının sorgulanması, “Müslüman kökenli” olmak ile “İslam inancına sahip” olmanın birbirine karıştırılması ve İslam’ın sürekli şiddetle ilişkilendirilmesi gibi konularda kendini göstermektedir. Öte yandan, Fransız Müslüman kültürüne dair kapsamlı ve antropolojik bir bakış sunmayı hedefleyen, sınırlı sayıda da olsa bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu tür araştırmaların incelenmesi, Müslümanların seküler toplum içindeki deneyimlerini daha iyi anlamaya katkı sağlayabilir.

Anne-Marie Brisebarre’nin çalışması, Fransa’da Kurban Bayramı’nın seküler bağlamda geçirdiği dönüşümü ele almıştır. Yasa dışı kurban kesiminden süpermarket zincirlerinin organize ettiği helal kesimlere kadar uzanan bu süreç, dinî ritüellerin içtihat yoluyla değiştirilebileceğini göstermiştir.²⁹ Benzer şekilde, Marie-Laure Boursin’in namaz pratikleri

²⁸ Jean Bauberot, *Laiklik: Tutku ile Akıl Arasında 1905-2005*, çev. Alev Er (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi 2017), 237.

²⁹ Anne-Marie Brisebarre, *La Fête du Mouton: Un Sacrifice Musulman Dans l’Espace Urbain* (Paris: CNRS Éditions, 1998).

üzerine yaptığı araştırma, ibadetin bireysel ve toplumsal yönlerini ele alarak, bağlama bağlı değişiklikleri ve esneklikleri vurgulamaktadır.³⁰

Loic Le Pape, Myriam Laakili ve Géraldine Mossiere, Fransa'daki İslam'ın bireysel ve toplumsal yönlerini daha ayrıntılı bir şekilde anlamak amacıyla din değiştiren bireylerin deneyimlerine odaklanmaktadır. Araştırmaları, medya tarafından sıklıkla gündeme getirilen ve genellikle olumsuz bir şekilde temsil edilen, DAEŞ militanları arasında İslam'ı seçen kişiler gibi örneklerin ötesine geçerek, din değiştiren bireylerin kişisel deneyimlerini niteliksel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Çalışma, din değiştirme sürecini bireyselleşme ve sıradanlaşma süreçleri bağlamında inceleyerek, İslam'ın farklı toplumsal ortamlarda bireysel bir anlam kazandığını göstermektedir.³¹

Muhammed Ali Adraoui, Fransa'daki Selefi hareketin mensuplarına odaklanarak, bu bireylerin toplumsal entegrasyon süreçlerini ve hicret kavramına getirdikleri yorumları analiz etmektedir. Araştırma, Selefi bireylerin Fransız toplumuyla zayıf özdeşleşme sergilediğini, ancak Müslüman topluluklar içinde güçlü bir aidiyet hissi taşıdığını otaya koymaktadır. Adraoui'nin gözlemleri, Fransa'daki Müslümanların üç farklı sosyal düzlemde yaşam sürdüğünü göstermektedir: İlk düzlem, Fransız toplumuyla günlük etkileşimlerini içeren sosyal çevredir. İkincisi, Cuma namazları ve bayramlar gibi kolektif etkinliklerde bir araya geldikleri Müslüman topluluğudur. Üçüncüsü ise, dil, mutfak ve gelenekler gibi menşee kültürlerinden aldıkları mirası ifade etmektedir. Selefi düşünceye sahip bireyler ise, Fransız toplumuna karşı bir uzaklaşma ve menşee kültürlerinden kopma eğilimi göstermektedir.³²

Chantal Crenn'in çalışması ise Fransa'nın güneyindeki bir kasabada, yerel Müslüman topluluğun selefi bir grubun cami açma girişimine verdiği tepkilere odaklanmaktadır. Araştırma, selefiliğin kırsal bölge halkı tarafından aşırı bir dinî akım olarak algılanmasının topluluk içinde söylentilere ve toplumsal gerilimlere yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu algının, Müslümanların sosyal konumlarında ve kültürel azınlıklarla

³⁰ Marie-Laure Boursin, "À l'Heure de la Prière: Entre Pratiques et Expérimentations", *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017).

³¹ Loïc Le Pape vd., "Les Convertis à l'Islam en France, Entre Liens Originels et Recompositions Croyantes", *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017).

³² Mohamed-Ali Adraoui, "Le Salafisme en France – Socialisation, Politisation, Mondialisation", *Confluences Méditerranée* 4/95 (Ocak 2016), 69-80.

ilişkilerinde değişimlere neden olduğu vurgulanmaktadır. Crenn, Müslüman topluluğunu homojen bir grup olarak değil, farklı bireysel kimliklerin ve çeşitliliklerin bir mozaïği olarak ele almakta ve topluluğun nesiller boyunca geçirdiği değişimleri ön plana çıkarmaktadır.³³

Muhammed Arkoun “Müslüman ötekilik ilişkisini” anlamının, farklı inanç sistemlerine dayalı günlük yaşam tecrübelerinin incelenmesini gerektirdiğini vurgulamaktadır.³⁴ Daniel Verba ve Faiza Guélamine’nin sosyal hizmet uzmanları üzerine yaptığı çalışma da bu alanda Fransa’da din ve laiklik arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik anlamlı bir katkı sunmaktadır. Araştırma, sosyal hizmetlerin Hristiyan kökenlerini sorgulamakta ve farklı inançlardan bireylerle sosyal hizmet uzmanları arasındaki karşılaşmaları analiz etmektedir. Çalışma, İslam ritüelleri ve pratiklerinin, seküler bir bağlamda ele alınış biçimini ortaya koymakta ve sosyal hizmet uygulamaları ile topluluk destek mekanizmalarına yansıyan etkilerini öne çıkarmaktadır. Araştırma bulguları, sosyal hizmet uzmanlarının görevlerinin, dinî referansları sorgulamak yerine bireylerin davranışlarının arkasındaki anlamları çözümlemeye ve laiklik ile dinî uygulamalar arasında bir denge kurmaya odaklandığını göstermektedir. Fransa’daki kültürel çeşitliliğin yarattığı bulanıklık ise, özellikle Kuzey Afrika kökenli ve diğer azınlık gruplarının dinî tutumlarının etkisiyle daha belirgin hale gelmektedir. Bununla birlikte, Müslüman kökenli olmanın her zaman dindarlık anlamına gelmediği vurgulanmaktadır. Böylesi bir algı, İslam bağlamında bireylerin genellikle tek bir dinî geleneğe zorunlu olarak bağlı olduğu şeklindeki yanlış kanaatlere yol açmaktadır. Verba ve Guelamine’nin çalışması, İslam’ın bireylerin yaşamındaki yerini analitik bir bakış açısıyla ele alarak, din ile köken kültürü arasındaki ilişkiye dair yaygın yanlış anlamaları aydınlatmayı amaçlamaktadır.³⁵

Rania Hanafi’nin çalışması, Müslüman üniversite öğrencilerinin aile içinde yaşadığı sosyal değişimlerle dinin günlük yaşamlarındaki rolüne odaklanmıştır. Araştırma, özellikle genç kadınların eğitim yoluyla

³³ Chantal Crenn, “Ce Que les Musulmans Nous Disent de la Campagne Girondine”, *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 693-702.

³⁴ Muhammed Arkoun, *İslam Üzerine Düşünceler*, çev. Hakan Yücel (İstanbul: Metis Yayınları, 1999), 155.

³⁵ Daniel Verba - Faiza Guelamine, *Interventions Sociales et Faits Religieux* (Rennes: EHESP, 2014).

kazandıkları toplumsal konumlarının, geleneksel ataerkil yapılar üzerinde dönüşüm yarattığını ortaya koymaktadır.³⁶ Benzer şekilde, Laurent Visier ve Genevieve Zoia'nın Fransa'nın güneyinde, ekonomik olarak dezavantajlı ve çoğunlukla Müslüman nüfusun yaşadığı bir mahallede gerçekleştirdikleri çalışma, topluluğun sosyokültürel bölünmelerini ve "getto" kavramının geçerliliğini incelemiştir. Araştırma, genellikle erkek deneyimlerine odaklanan banliyö araştırmalarının aksine, kadınların günlük yaşamlarını üç ana tema üzerinden değerlendirmektedir: sağlık hizmetlerine erişim, çocuklarının okul beslenmesi tercihleri ve eğitim kurumlarıyla ilişkiler. Özellikle kadın hekim tercihinin yönelik kriterler ile mahalleye özgü sağlık hizmeti seçimlerinin şekillenışı analiz edilmiştir. Çocukların okul kantinlerini kullanımı bağlamında, balık servis edilen cuma günleri dışında kantinden yararlanmadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca, kadınların eğitim kurumlarıyla ilişkilerinde dışlanma ve aşağılanma hissine maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırma, elde edilen bulgularla İslam'ın, yoksullukla başa çıkma stratejisi olarak işlev gördüğünü ve negatif ötekileştirilmenin bir göstergesi olarak algılandığını vurgulamaktadır.³⁷

Jennifer Selby'nin Cezayir kökenli Müslüman bireylerin eş seçme süreçlerine dair araştırması, kültürel endogami ve dinî referansların toplumsal bağlamdaki etkilerini tartışmaktadır. Araştırma, eş seçiminin yalnızca kişisel bir mesele değil, aynı zamanda siyasi bir boyut taşıdığını vurgulamaktadır.³⁸

Müslüman kadınların toplumsal yapılar içerisindeki konumu, yaygın stereotiplerin ötesinde geçmektedir. Gélard gibi araştırmacılar, kadınların toplumsal yapılar içerisinde aktif ve dönüştürücü roller üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, Müslüman kadınların itaatkâr ve baskı altında olduklarına dair genel kabulleri sorgulamaktadır.³⁹

³⁶ Rania Hanafi, "Sœurs en Islam: Des Étudiantes Pratiquantes en "Résistance", *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 673-681.

³⁷ Laurent Visier - Geneviève Zoia, *La Carte Scolaire et le Territoire Urbain* (Paris: Presses Universitaires de France, 2009).

³⁸ Jennifer A. Selby, "Le Bled en Banlieue. Le Mariage Musulman Face à l'État Français", *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 703-716.

³⁹ Marie-Luce Gélard, "L'İslam en France: Pratiques et Vécus du Quotidien", *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 602.

Bourdieu'nün alan teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, Fransa'daki Müslümanların çeşitli toplumsal alanlarda karşılaştıkları mücadeleleri ve bu alanlarda edindikleri farklı sermaye türlerini ortaya koymaktadır. Müslüman bireyler, içinde bulundukları alanlara uyum sağlama ve kendi pozisyonlarını güçlendirme çabası içinde, habituslarını sürekli yeniden inşa etmek zorunda kalmaktadır. Alanlar arasındaki çatışma ve uyum süreçleri, İslam'ın Fransa'daki sosyokültürel bağlam içinde farklı biçimlerde varlık göstermesine yol açmakta ve bireylerin toplumsal deneyimlerini etkilemektedir.

4. Müslümanlık ve Fransız Kimliği Arasındaki Etkileşim

İslam ve Fransız kimliğinin bir arada var olabildiği, ilk bakışta çelişkili görünse de genç Fransız Müslümanlar üzerinde yapılan saha araştırmaları, iki kavramın uyum içinde var olabileceğini göstermektedir. İslam'ın Fransa Cumhuriyeti'nin değerleriyle bağdaşmadığı algısı, tarihsel, siyasi ve ideolojik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Sömürgecilik dönemi ve milliyetçilik tartışmaları, Müslüman kimliği ile Fransız kimliği arasında uyumsuzluk olduğu yönündeki görüşlerin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, İslam'ın din ve siyaset ayrımını reddettiği iddiası, bu algının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.⁴⁰ Ancak kimlik, sabit bir yapı değil, sosyal ve politik bağlamlarda şekillenen sürekli değişen bir süreçtir. Giddens'a göre kimlik anlayışını tam olarak değerlendirebilmek için söylemlerin ve eylemlerin üretim süreçlerini incelemek gereklidir.⁴¹ Genç Müslümanların kimlik ve vatandaşlık algılarına dair yapılan araştırmalar, İslam'ın ulusal bağlılık, yasalara uyum, Cumhuriyet değerlerine sadakat ve siyasi katılım ile ilişkilendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Jean-Marie Donegani'nin çalışmaları, Katoliklikteki integralizm ve uzlaşmazlık kavramlarını kullanarak, benzer şekilde Müslümanların modern yaşam ile dinî inançlarını uyumlu hale getirebileceğini göstermektedir.⁴² Genç Müslümanlar, İslam'ı reformizm, bireyselleşmiş

⁴⁰ Nicolas De Laverne, "L'İslam, Moteur de la Citoyenneté. Le Cas de "Jeunes Musulmans de France", *Sociétés* 4/82 (Aralık 2003), 29-41.

⁴¹ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil (İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2010), 45.

⁴² Jean-Marie Donegani, "Crise de l'Occident, Crise du Christianisme, Crise de la Différence", *Recherches de Science Religieuse* 101/3 (Temmuz-Eylül 2013), 406.

inanç ve vatandaşlık boyutlarıyla yeniden yorumlamaktadır. Süreç iki temel unsuru kapsamaktadır:

1) Gençler, inançlarını özgürce keşfederek, İslam'ın temel prensiplerini toplumsal hayatta uygulama çabası içerisinde. Bu yaklaşım, bireylerin Allah ile kişisel ilişkisini merkeze alarak, inancın ahlaki boyutuna vurgu yapmaktadır.

2) İslam'ın tarihi ve coğrafi koşullara uyarlanabilirliğini vurgulayan gençler, bidat olarak gördükleri geleneklerden uzaklaşmayı ve temel İslami değerlere dönmeyi savunmaktadır.

Araştırmaya katılan gençler, Fransız yasalarının eşitlik ilkesini desteklerken, bireysel, ailevi ve toplumsal yaşamlarını yönlendiren dinî inançların, bazı durumlarda yasalar karşısında ayrıştırılması gerektiğini kabul etmektedir. Böyle bir bakış açısı, İslam'ın modern bireyciliğe paralel olarak kişisel sorumluluk ve ahlaki değerleri önceliklendiren bir yaşam biçimi sunduğunu ortaya koymaktadır.⁴³

Genç Fransız Müslümanlar, ebeveynlerinin kültürel geleneklerinden ayrışarak dinî yaşamlarını modern toplumla uyumlu bir şekilde yeniden inşa etmektedir. Süreç boyunca, doğru, samimi ve alçakgönüllü bir yaşam sürmeyi hedefleyen gençler, kültürel kökenden bağımsız bir Müslüman kimliği geliştirmektedir. Böyle bir yaklaşım, ulusal ayrılıkların ötesine geçen bir dayanışma ve birlik duygusunu güçlendirmektedir.⁴⁴

Gençlerin din anlayışı, bireysel özgünlük, ahlaki özerklik ve metinlerin yeniden yorumlanması üzerine kuruludur. Gençler, klasik ve modern dinî metinleri bireysel olarak incelemeye önem vererek, klasik Arapça öğrenmek ve metinleri bağımsız yorumlamak için çaba göstermektedir. Bu yaklaşımla şekillenen Batı merkezli Müslüman reformizmi, iki ana strateji üzerine dayanmaktadır: Müslüman toplulukların dayanışma ve ortak değerler etrafında birleşmesi; ev sahibi toplumla barış içinde bir arada yaşama çabası. Reformist hareket, dinî dönüşümle birlikte ahlaki ve sosyal bir dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Genç Müslümanlar, inançlarını kişisel ve toplumsal

⁴³ De Lavergne, "Le Cas de "Jeunes Musulmans de France", 32.

⁴⁴ De Lavergne, "Le Cas de "Jeunes Musulmans de France", 33.

düzeyde yeniden tanımlayarak, Fransız laiklik ilkesiyle uyumlu bir Müslüman kimliği geliştirmektedir.⁴⁵

Fransız laiklik modeli, dinî alanı kamusal alandan dışlayarak bireylerin inançlarını özel alana hapsetmeyi amaçlarken, genç Müslümanlar bu iki alanın sınırlarını aşan bir strateji geliştirmektedir. Genç Müslümanların reformist yaklaşımlar benimseyerek İslam'ı bireysel özgürlük, vatandaşlık ve ulusal bağlılıkla ilişkilendirmeleri, dinî alan içinde mevcut geleneksel yaklaşımlara karşı bir mücadele stratejisi olarak değerlendirilebilir. Genç Müslümanlar, bireyselleşmiş bir din anlayışı geliştirerek modern toplumun beklentilerine uygun bir kimlik inşa etmektedir. Söz konusu yaklaşım, dinî alanın sınırlarını genişleten bir strateji olarak okunabilir. Bourdieu'nün alan teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, genç Fransız Müslümanların kimlik inşa süreci, dinî alan ile siyasi ve toplumsal alan arasındaki sınırların yeniden çizildiği bir dönüşüm süreci olarak görülebilir.

Sonuç

Çalışma, Fransa'daki Müslüman nüfusun sosyodemografik yapısını ve toplumsal entegrasyon süreçlerini Pierre Bourdieu'nün Alan Teorisi bağlamında ele alarak incelemiştir. Araştırma bulguları, Fransa'daki Müslüman topluluğun homojen bir yapı arz etmediğini, aksine dinî pratikler, kültürel aidiyetler, kuşaklar arası farklılıklar ve sosyal entegrasyon düzeyleri açısından büyük bir çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak Müslümanlar, ailelerinden devraldıkları dinî ve kültürel mirası modern Fransız toplumu içinde yeniden yorumlama eğilimindedir. Bu bağlamda, Müslüman bireylerin kimlik inşası süreci, bireyselleşen dinî pratiklerle toplumsal kabul arasında bir denge kurma çabasına dönüşmektedir. Genç kuşakların, dinî kimliklerini bireysel bir tercih olarak yapılandırmaları, geleneksel otorite figürlerinden ve kolektif dinî normlardan uzaklaşmalarına yol açmaktadır. Ancak bu bireyselleşme süreci, toplumsal entegrasyonu artıran bir faktör olarak değerlendirilirken, içsel kimlik çatışmalarını da beraberinde getirebilmektedir.

⁴⁵ Donegani, "Crise de l'Occident, Crise du Christianisme, Crise de la Différence", 415.

Fransız laiklik anlayışının, Müslümanların kamusal alandaki dinî görünürlüğünü sınırlandıran yapısal bir çerçeve sunduğu görülmektedir. Devletin laiklik uygulamalarının, Müslüman topluluğun kendini ifade etme biçimlerini kısıtladığı, bununla birlikte yeni müzakere süreçlerini de beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. Müslümanların, ibadet mekânları, helal gıda düzenlemeleri ve dinî bayram kutlamaları gibi kamusal talepleri, siyasi ve toplumsal düzlemde tartışmalara neden olmakta; aynı zamanda Müslüman toplulukların kendi haklarını savunma mekanizmalarını geliştirmelerine de katkıda bulunmaktadır.

Alan Teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Müslümanların içinde bulunduğu toplumsal mücadele, dinî alan, kültürel alan ve siyasi alan arasındaki etkileşimle şekillenmektedir. Dinî alanda, Müslüman topluluklar içindeki farklı grupların sembolik sermayelerini oluşturma ve meşruiyet kazanma çabası dikkat çekmektedir. Kültürel alanda, Müslüman gençlerin Fransız toplumunun değerleriyle etkileşime girerek yeni kimlik biçimleri geliştirdiği gözlemlenmiştir. Siyasi alanda ise, Müslüman toplulukların dinî pratiklerini kamusal alanda sürdürebilmek için sembolik ve siyasi sermaye biriktirme mücadelesi verdiği görülmektedir.

Fransa'daki Müslüman nüfusun entegrasyon süreci hem içsel unsurlar hem de toplumsal ve politik bağlamdaki değişkenlerle şekillenmektedir. Müslüman bireylerin dinî kimlikleri ile Fransız vatandaşlığı arasında kurdukları ilişki, ulusal kimlik ve dinî aidiyet arasındaki gerilimleri yansıtmakta; aynı zamanda entegrasyonun çok boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir. Gelecek araştırmalarda, özellikle kuşaklar arası kimlik farklılıklarının, toplumsal uyum süreçleri üzerindeki etkisinin daha ayrıntılı olarak ele alınması, akademik literatüre katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adraoui, Mohamed-Ali. "Le Salafisme en France – Socialisation, Politisation, Mondialisation". *Confluences Méditerranée* 95/4 (Ocak 2016), 69-80. <https://doi.org/10.3917/come.095.0069>
- Andezian, Sossie. "L'Islam Dans la France d'Aujourd'hui". *Autres Temps* 10 (Eylül 1986), 38-44. <https://doi.org/10.3406/chris.1986.1083>

- Arkoun, Mohammed vd. *Histoire de l'Islam et des Musulmans en France du Moyen Age à nos Jours*. Paris: Albin Michel, 2006.
- Arkoun, Muhammed. *İslam Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- Bauberot, Jean. *Laiklik: Tutku ile Akıl Arasında 1905-2005*. çev. Alev Er. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017.
- Boissière, Thierry. "L'Islam en France: Les Défis de l'Adaptation". *Les Cahiers Français: Documents d'Actualité* 340 (2007), 1-6. <https://hal.science/hal-01942347>
- Bourdieu, Pierre. *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. çev. Ayşe Günce Berkurt - Derya Fırat Şannan. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler/Eylem Kuramı Üzerine*. çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Hil Yayınları, 2006.
- Boursin, Marie-Laure. "À l'Heure de la Prière: Entre Pratiques et Expérimentations". *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 623-636. <https://doi.org/10.3917/ethn.174.0623>
- Brisebarre, Anne-Marie. *La Fête du Mouton: Un Sacrifice Musulman Dans l'Espace Urbain*. Paris: CNRS Editions, 1998.
- Crenn, Chantal. "Ce Que les Musulmans Nous Disent de la Campagne Girondine". *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 693-702. <https://doi.org/10.3917/ethn.174.0693>
- De Lavergne, Nicolas. "L'Islam, Moteur de la Citoyenneté. Le Cas de «Jeunes Musulmans de France»". *Sociétés* 82/4 (Temmuz 2003), 29-41. <https://doi.org/10.3917/soc.082.0029>
- Donegani, Jean-Marie. "Crise de l'Occident, Crise du Christianisme, Crise de la Différence". *Recherches de Science Religieuse* 101/3 (Temmuz 2013), 351-376. <https://doi.org/10.3917/rsr.123.0351>
- Feroldi, Vincent. "Islam et Catholicisme. Le Défi du Dialogue Interreligieux en 2016". *Histoire, Monde et Cultures Religieuses* 44/4 (Aralık 2017), 107-136. <https://doi.org/10.3917/hmc.044.0107>
- Gélard, Marie-Luce. "L'Islam en France: Pratiques et Vécus du Quotidien". *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 599-606. <https://doi.org/10.3917/ethn.174.0599>
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2010.

- Güler, Hasan. "Fransa'da Helal Gıda Tartışmaları: 'Kebab' Örneği". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 54 (Aralık 2021), 41-60. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1052367>
- Hanafi, Rania. "Sœurs en Islam: Des Étudiantes Pratiquantes en "Résistance"". *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 673-681. <https://doi.org/10.3917/ethn.174.0673>
- Ipsos *L'Islam et la Société Française* (21 Ocak 2020). <https://www.ipsos.com/fr-fr/lislam-et-la-societe-francaise>
- Lamchichi, Abderrahim. "L'Islam de France à l'Épreuve de la Laïcité et du "vivre ensemble"". *Confluences Méditerranée* 2/41 (Mart 2002). <https://doi.org/10.3917/come.041.0141>
- Le Pape, Loïc vd. "Les Convertis à l'Islam en France, Entre Liens Originels et Recompositions Croyantes". *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017). <https://doi.org/10.3917/ethn.174.0637>
- Leveau, Rémy - Wihtol De Wenden, Catherine. "La Deuxième Génération". *Pouvoirs: Revue Française d'Études Constitutionnelles et Politiques* 47 (Kasım 1988), 61-73. <https://revue-pouvoirs.fr/la-deuxieme-generation/>
- Lutrand, Marie-Claude - Yazdekhosti, Behdjat. "Laïcité et Présence Musulmane en France: Des Dynamiques d'Influence Réciproque". *Cahiers de la Méditerranée* 83 (Aralık 2011), 327-335. <https://doi.org/10.4000/cdlm.6321>
- Recham, Belkacem. *Les Musulmans Algériens Dans l'Armée Française, 1919-1945*. Paris: Editions L'Harmattan, 2000.
- Sayad, Abdelmalek. *La Double Absence. Des Illusions de l'Émigré aux Souffrances de l'Immigré*. Paris: Le Seuil, 2016.
- Sayad, Abdelmalek. "Les Enfants Illégitimes". *Persée* 25 (Ocak 1979), 61-81. https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1979_num_25_1_2623
- Selby, Jennifer A. - Gotman, Anne. "Le Bled en Banlieue. Le Mariage Musulman Face à l'État Français". *Ethnologie Française* 47/4 (Ekim 2017), 703-716. <https://doi.org/10.3917/ethn.174.0703>
- Tilbe, Ali - Topaloğlu, Yusuf. "Beur Yazını ve Verlan Dili: Fransa'daki Kuzey Afrika Göç(er) Söylemi". *Söylem Filoloji Dergisi* 5/2 (Aralık 2020), 329-350. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.760335>
- Verba, Daniel - Guelamine, Faïza. *Interventions Sociales et Faits Religieux*. Rennes: Presses de l'EHESP, 2014.

- Visier, Laurent - Zoïa, Geneviève. *La Carte Scolaire et le Territoire Urbain*. Paris: Presses Universitaires de France, 2009.
- Yardım, Müşerref. *Fransa'da İslam ve Kolonyal Hafıza*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2023.
- Yardım, Müşerref. "Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul". *Göç Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 100-136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/45487/571040>